

I. ВСТУПНА АСКЕТИЧНА НАУКА.

„Καλὰ μὲν...“

1. Велике значіння мають царські розпорядки для підданих, але важніші та значніші від них є ті, що їх видано для воїнів. Хто бажає великого, високого достоїнства, хто хоче стояти все при Христі, а почує голос: „Коли хто служить мені, нехай іде за мною; де я, там буде і мій слуга“ (Йован 12, 26), нехай повинується тому слову, неначе тому вищому царському розпорядкови воїнам.

Де Христос цар? В небі. Туди і ти, воїне Христа, повинен прямувати. Забудь на всякий відпочинок на землі, воїн не буде дому, не набуває рилі, не вдається в торгівлю, що приносить дохід. „Хто служить у війську, не вмішується в справи світа, щоб приподобатися вождови“ (2 Тим. 2, 4). Воїн має харч від царя, не потребує приготувляти їди, це до нього не належить. Доми підданих з приказу царя стоять йому отвором, він не журиться про мешкання. На дорозі шатро, харч відповідно до потреби, вода напитком, сну, скільки вимагає природа. Походи великі, часті нічні сторожі; спека і холод, боротьба з ворогом; безнастанна небезпека смерти, а часто і смерть, але смерть славна. Почести, дари цісарські. Життя повне трудів на війні, повне слави в часі мира. Нагородою мужества і вінцем за труди є начальство, приязнь царя, його товариство, приятельський привіт, влада над підданими, можливість упрощення, чого хоче для другів.

2. Від тих земських прикладів перейди, воїне Христа, до роздумування про вічні добра. Вибери життя без дому, без міста, без власности; будь свобідний, увільнися від усякої життєвої журби; нехай тебе не вяже пожадання жени, ані журба про діти; це неможливе в военній службі Бога, „бо збруя нашого воїнства не тілесна, а сильна Богом“

(2 Кор. 10, 4). Нехай не поконе тебе тіло, нехай не вяже проти волі, нехай з свобідного не робить невільником, не дбай про потомство на землі, але про духовні діти, яких ти провадивби до неба. Не входи в звязки тілесного супружества, пожадай духовного звязку, правління над душами, духовного вітцівства. Наслідуй небесного Жениха, відпирай напади невидимих ворогів, веди боротьбу проти ворожих сил, відганяй їх передусім від власної душі, щоби не мали до тебе приступу, а опісля від тих, що будуть до тебе прибігати і виберуть тебе вождом у боротьбі, яких наукою збережеш від злого. Розбивай розумовання, противні Христовій вірі, наукою побожності збивай розумовання безбожних, „збивай гадки і всяку гордість, що противиться Божій науці“ (2 Кор. 10, 5).

Усе довіря покладай передусім на Всемогучу руку Всевишнього Царя, що як тільки покажеться, відразу приневолює противників до страху і втечі; а коли Бог схоче, щоби ти виправлявся через небезпеки і щоби Його військо зударилося з військом противника, на всякий труд будь не до поконання силою волі, душею незломною в небезпеці, з охотою переходи з краю до краю, з моря на море, як каже Христос: „Коли вас переслідують в цім місті, утікайте до іншого“ (Мат. 10, 23).

А коли тебе візвуть перед суд і прийдеться стати перед воеводами та зносити зневаги людей і суворий погляд ката і почути дикі крики і бачити знаряди муки і зазнати мук і боротися до смерті, не трать тоді відваги, пам'ятай на Христа. Він за тебе перетерпів, усе те тобі треба за Нього терпіти, будь певний, що побідиш і серед мук. Ідеш за побідним Царем, що хоче тебе зробити учасником своєї побіди. Навіть умираючи не будеш побіджений, навпаки, саме тоді побідиш, бо заховаєш ненарушену правду і свободу її визнавати.

3. По смерті перейдеш до вічного життя, від пониження у людей до Божої слави, від горя цього світа, від кар до вічної відради з ангелами в небі. Земля не прийняла тебе за горожанина, небо тебе прийме. Світ переслідував, а ангели понесуть тебе і представлять Христу. Христос назове тебе другом, почувеш найсолодші похвали: „Славно, добрий, вірний слуго, воїне хоробрий, насліднику Господа, товаришу Царя,

в нагороду ось мої дари, слухатиму твоїх просьб, бо ти слухав моєї бесіди. Будеш просити про спасення братів, що ще лишилися у трудах і випросиш у Царя для товаришів віри і святої любови участь у вічних добрах; будеш вести вічні хороводи, вінценосець серед ангелів, будеш царювати над створінням в імені Царя і в блаженстві будеш вікувати з ликами блаженних“.

А коли Бог схоче ще лишити тебе на цім світі у боротьбі, щоби ти здобув ще більше вінців побіди і спас не одного у видимих і невидимих війнах, то навіть на землі буде велика твоя слава. Други будуть тебе шанувати, бо знайшли в тобі опікуна, оборонця і посередника. Будуть тебе славити як мужного воїна, будуть уважати першим і найліпшим. Будуть витати і з радістю приймати як Божого післанця, як самого Ісуса Христа по словам апостола Павла.

Такі то приклади Божого воїнства. І не до самих мужчин ця бесіда, бо і жіночий рід воює у Христа; вчислений між воїнів за духовну хоробрість, не відкинений для слабости тіла. Багато невіст відзначилося в тій службі, не менше ніж мужчини. Не брак і таких, що заслужили і на більшу славу. До них належать ті, що зачислені до лика дів, і ті, що відзначилися смілим визнанням віри або засяли славою мучеництва. І не самі мужчини, а й невісти товаришили Христови в часі Його перебування на цім світі. Оба поли служили Спасителеви.

Отож коли такі світлі нагороди призначені для Христового воїнства, нехай же бажають їх батьки для синів, а матері для доньок, нехай разом приводять свої діти, нехай тішаться надією вічних дібр, які дістануть з дітьми. Нехай бажають мати своїх дітей заступниками й молитвенниками у Христа.

Не будьмо малодушні для дітей, тішмося їх будучою славою, віддаймо Панови те, що дав, щоби ми стали учасниками блаженства наших дітей. І себе разом з ними віддаваймо на службу Христови.

Хто так буде настроєний і так буде жити, сповниться на нім слово Давида: „Ви благословенні у Господа, що сотворив небо і землю“ (Пс. 43, 23) або Мойсея: „Благослови, Господи, силу його, прийми діла його рук, розбий бедра тих,

що повстали на нього, ворогів його, й ненавидників його, щоб уже не встали“ (Второзак. 33, 11). Будьте мужні, біжіть дорогою до небесних вінців у Христі Ісусі Господі нашім, котрому слава на віки амінь.

II. БЕСІДА ПРО ВІДРЕЧЕННЯ СВІТА І ПРО ДУХОВНУ ДОСКОНАЛІСТЬ.

„δεῦτε πρὸς μὲ πάντες.“

1. „Прийдіть до мене всі, що трудитесь і обтяжені, а я успокою вас“ (Мат. 11, 28). Це Божий голос. Чи означає відпочинок на цім світі, чи у вічності, все таки взиває нас, щоб ми тягар багатств відкинули, роздали його убогим. Взиває і до того, щоби ми сповіддю й ділами милосердя скинули з себе тягар гріхів і прибігли до хрестносного життя монахів.

Тому, хто постановив слухати Христа і спішить до життя убогого, життя молитви, той справді гідний подиву, щасливий. Одначе перестерігаю, нехай не береться до того легкодушно, нехай не думає, що це життя вигідне, що це спасення без боротьби; нехай вправляється у переносенню прикростей і тілесних і душевних. Вдавшись в боротьбу без приготування, за слабкий опертися покусам, готовби вернути до життя, яке покинув, наразивби себе на стид і сміх і на осудження за згіршення багатьох. Бо вертаючи на світ, давби всім причину думати, що неможливе є життя у Христі. А яка це небезпека, знаєте всі, що читаете св. Євангеліє, ті Божі слова: „Ліпше булоби йому, якби повісити на шию його жорновий камінь, і нехайби потонув у морській глибині, як що мавби згіршити одного з цих малих“ (Мат. 18, 6).

Стягне на себе не тільки засуд за відступництво, але й відповідь ще і за погубу тих, що через нього впали. Хочби вмовляв у себе, що добрими ділами зможе перебагати загниваного Бога, — то воно неможливе! Бо якжеж у повнім усякого гріха життю без проводу й помочі зможе здобутися на чесноти, коли не мав спромоги відбити ударів ворога у безгрішнім життю і в зібранню молитви? А якби

й зумів ввести порядок у життя, то не уйде закиду, що покинув Христа, як ті ученики, що про них каже Боже Євангеліє: „Багато учеників його пішло собі назад і вже не ходило з ним, кажучи тверде це слово: і хто може слухати його“ (Йоан 6, 60).

І саме тому чоловіколюбець Бог, дбаючи про наше спасення, поділив людське життя на два стани: на подружжя і дівицтво. Хто не зможе перенести подвигів дівицтва, може одружитись, але нехай знає, що відповідь перед Богом за супружжю здержливість, святість і наслідування життя святих, що жили в подружжі й мали діти. Такий був у Старім Завіті Авраам, якого св. Письмо хвалить за те, що з любови до Бога готов був свого сина безпощадно жертвувати, а двері його хати стояли все отвором для гостей. Він не чув того слова: „Иди, продай своє майно, дай убогим“ (Мат. 19, 21). А більших діл доконав Йов і багато інших святих і Давид і Самуїл. А в Новім Завіті був такий Петро й Апостоли.

Від усіх зажадують овочів любови до Бога і ближнього і кожного будуть карати за те, що не заховав тих заповідей і усього закона, як Христос сказав: „Хто любить батька або матір більш мене, той мене не є гідний і як хто.. не знає видить батька свого і матір і жену і дітей і братів і сестер та ще й душу свою, не може бути моїм учеником“ (Лука 14, 26).

2. Чиже Євангеліє не є й для тих, що живуть у подружжю? Чиже не ясне, що всі відповімо, як ми слухали Євангелія, і монахи і подружені? Досить, що їм дозволено жити з женою. Усі інші заповіді однаково обовязують усіх; усім небезпечно ломати закон, бо й Христос, проголошуючи волю Небесного Вітця, говорив до людей, що живуть на світі. А коли припадком на питання відповідав самим ученикам, то й додав: „Це, що вам кажу, всім кажу“ (Мрк. 13, 37).

Тому не будь недбалий ти, що вибрав подружжя. Не думай, що тобі вільно любити світ, навпаки, треба тобі більше трудів і більшої обережности, щоби спастися: таж ти вибрав життя серед сітей, де перевагу мають ворожі сили. Будеш мати безнастанно перед очима принади до гріхів, твої змисли стоятимуть отвором у день і в ночі для пожадання. Не втічеш від боротьби з зрадником. Не поконаеш його без багатьох трудів, щоби заховати євангельські закони. Бо яким

чином, живучи на самому полі боротьби, зможеш увільнитись від неї? Поле боротьби є уся земля під небом. Наш світ ворог мов скажений пес обходить та шукає, кого пожертиб, як це видно з оповідання про Йова. Як не хочеш боротьби з противником, то перейди на інший світ, де його не булоб, там буде тобі вільно не боротися і без небезпеки занедбувати виконання заповідей Євангелія.

А коли воно неможливе, то скоро добре пізнавай спосіб боротьби з противником; з св. Письма научися тої воєнної штуки, щоби ти побіджений за несвідомість не дістався в вічний огонь.

Стільки сказав я мимоходом до тих, що в подружжю не бояться занедбувати заповіді Христа.

А ти хочеш полюбити небесну науку, ангельське життя, ти хочеш статися товаришем Христових учеників; приготуйся на не одну прикрість й біду, нужно приступай до монашої дружини; а з самого початку відречення будь мужчиною, не дай себе відтягнути любови до свояків, відважно заміняй дочасне й смертне на безсмертне й вічне. Будь незломний у відреченню усякої власности, ти свої добра наперед висилаєш до неба, віддаючи їх убогим, і віднайдеши у Бога з великими відсотками. А прощаючися з друзями і близькими, не сумуй, лучишся з Христом, розп'ятим за тебе. Чи можеш подумати щось милішого?

А коли за Божою поміччю в тій першій боротьбі побідиши ворога, не кидай себе самого як яку безваргісну посудину, бо коли ти відречешся світа, ти вже здобув славу у Христа; старанно і прозорливо шукай чоловіка, що був би безпечним провідником у життю й умів вести тих, що хочуть зблизитися до Бога. Шукай чоловіка повного чесноти, що вже дав докази любови до Бога, що знає св. Письмо, є сталий, не любить грошей, не займається багатьома справами, а є спокійний, смирний, не пустий, не гордий, постійний, що нічого не любив би більше над Бога. А коли такого знайдеш, піддайся його проводови, відречися зовсім власної волі, будь немов свята чиста посудина, заховай на похвалу власну добрі його науки і приклади, бо як лишишся в тобі щобудь з давних пристрастей, в оцет переміниться усе, що в тебе доброго зложать, викинуть тебе, як непотрібне начиння.

3. Це друга боротьба з ворогом спасення, бо як науки добрих учителів є добрі, так науки злих є злі. Тому то, коли нашому ворогови не дасться задержати нас серед заколоту й загибелі цього світа, намовляє він нас, щоби вести не зовсім досконале життя, відводить нас від доброго провідника, що поправив би всі наші помилки і прогріхи. Намовляє нас вибрати такого, що залюблений в пустій славі під покривкою поблажливости для товаришів покривав би власні прогріхи і так розбуджував би в нас силу пристрастей і вязав би кайданами власних гріхів.

Коли віддаш себе під провід чоловіка повного чеснот, станешся наслідником його прикмет і будеш щасливий перед Богом і людьми. Навпаки коли будеш шукати учителя вигідного, поблажливого на твої пристрасти чи радніше такого, що з тобою разом ішов би в пропасть, безкорисна буде для тебе боротьба за покинення світа; ти на ново зачнеши життя пристрастей; за сліпим провідником упадеш у пропасть. „А як водить сліпець сліпця, оба в яму впадуть“ (Мат. 15, 14). „Доволі з ученика, щоби був як учитель“ (Мат. 10, 25).

Це слова Божого обявлення, вони все справдяться. Уложи собі життя по правилам атлетів, інакше не будеш вінчаний, як каже Апостол: „А коли хто бореться, не одержить вінця, коли не боровся по правилам“ (2 Тим. 2, 5).

4. І так коли за Божою ласкою знайдеш доброго учителя (а певно знайдеш, як будеш шукати), заховай те правило: нічого не роби поза його гадкою. Бо усе, що без нього зробиш, є крадіжжю і святокрадством, що веде до смерти, не до життя, хоч і здається добре. Як воно добре, то чому укривається? Чому не діється явно? Так питай себе самого, уважай, щоби ти не ошукував себе. Непослухом для добрих гадок сходиш на дорогу злих діл.

Не берися до того, чого не розумієш. Не пробуй поправляти пристрастних людей, як не маєш потрібної науки і досвіду, бо можеш і сам заразитися їхньою пристрастю, не дати собі з нею ради і марно згинуть. Не берися поправляти замовлювання тих, що їх їдовиті вужі покусали, коли не знаєш штуки замовлювання — бо можеш стягнути на себе вужі і не дати собі з ними ради, марно від них згинуть.

Не спирайся на походженню тілеснім, не шукай люд-

ської слави: бо тілесний не розуміє справ духовних: „Тілесний же чоловік не приймає того, що є Духа Божого“ (I Кор. 2, 14).

Не трібуй змінити що в тих речах, які з давного звичаю признаються добрими й правдивими. Не давай прикладу м'якого життя — пошкодиш братам і стягнеш на себе багато гріхів, не уживай м'якшої постелі, ані одежі, ані обувку. Не уживай ніякої вигоди або інших страв проти монашого звичаю; не виявляй м'якості, стоячи, чи сидячи в ручній праці. Не шукай того, що миліше, лекше, вигідніше. Усе те хочби тільки в бажанню не вийде тобі на користь. Коли скоро не спостережешся, що це диявольські покуси і не відкинеш їх від себе, то вони відтягнуть тебе від Христового способу життя.

Раз на все скажи собі в душі, що ти з усіх людей послідній, найбільший грішник, що як чужого жebraка з милосердя монахи тебе прийняли до монастиря; усіма силами намагайся бути з усіх посліднім і слугою всіх. Це принесе тобі славу, а не тамті зверхні признаки світової слави.

Нехай твій слух буде звернений на слухання приказу, руки все готові на його виконання.

Нехай твої уста будуть мовчаливі, а серце осторожне. Погорджуй пустими бесідами, радо слухай читання святих Божих книг — це річ спасенна. Нехай будуть гіркі для твого смаку оповідання про справи світові, а плястром меду нехай будуть для тебе бесіди святих. Наслідуй тих, що перед тобою йшли дорогою самовідречення; зачинай сьогодні, не чекай, аж будеш усе знати. Старайся про великі чесноти, малих не занедбуй; не легковаж найменшої помилки, хочби й була така мала, що зовсім не дає згіршення. Зараз покутою поправляй помилки, хоч люди так часто і в малих і в великих справах грішать і не каються.

Не суди упадки інших. Є справедливий суддя, що „віддасть кожному по ділам його“ (Рим. 2, 6).

Пильнуй тільки свого, намагайся власний тягар по змозі зробити легким, бо хто збільшає тягар гріхів, понесе його. Покаяння є спасенням, а несвідомість покаяння смертю.

5. Утікай від пустих людей, а часто-часто ставай перед Богом; оскільки можна зовсім не показуйся поміж людьми; уникай розсіяння серця.

Ти вийшов з келії й покинув здержливість. Ти поглянув на світ і зустрів упавшу жінчину і вона прикувала тебе до себе немов чаром бесід і краси, гостиною, смачною стравою. Зближилася тільки до тебе, а вже сильна постанова твоя вічної здержливості змякла; поволі відтягне тебе від святого життя. Та навіть тоді, як за ласкою Божою уйдеш її сітей, вернеш до келії, то ти вже не той сам, — вернеш зломаний і хорий, нездатний до добрих діл і довгий час не будеш міг повернути до первісного настроення. Суперечна воля життя на світі і життя в монастирі, безнастанні покуси будуть непокоїти тебе і мучити і тільки по довгій праці побідиш.

Тому коли для якої конечности випаде вийти з келії, візьми на себе немов панцир страх Господній, а в руку візьми меч Христової любові і поконавши всякою здержливістю покуси пристрастей, як тільки справу закінчиш, зараз не гаючись вертай, як голуб, випущений з Ноевого корабля, скорим летом, вертай у монастир. Як той голуб ніс оливну галузку, так ти неси гадку про Христове милосердя. Будь сильно в душі пересвідчений, що на ніякім іншим місці не знайдеш спокою.

Ти молодий, чи тілом чи настроенням, усувайся від товариства своїх ровесників, утікай від них, як від огня. Неодних ворог погубив у вічній огні, розбудивши в них пристрасть через товариство молодих. Під призором духовної любові кинув їх у страшну пропасть мерзеного проступку п'яток міст; у пристані затопив недбалих з кораблем і з спільниками подорожі, хоч на повнім морі спаслися від бурі і хуртовини.

На лавці сідай далеко від ровесника, як ідеш спати, не клади своєї одежі близько його одежі; старайся, щоби вас ділив старець. А коли з тобою говорить або напроти тебе псалми співає, відповідай йому з лицем зверненим до землі, щоби випадком, дивлячися на його лице, ти не наразився на покуску змисловости і щоби ворог не вкинув у твою душу зерна зіпсуття й погібелі.

Дома або на місці, де ніхто вас не бачить, не лишайся сам на сам з ним, навіть під призором розважання св. Письма або іншої якоїнебудь важної справи: нема нічого важнішого над душу, за яку Христос умер.

Не вір тій хитрій думці, що в такому товаристві нема небезпеки, будь пересвідчений про небезпеку і про можливу покуску з досвіду тих багатьох, що вже впали.

6. Вір моїм словам, вони плывуть з любови до братії, шукай старців, що легко до себе людей не допускають, що науками заохочують молодих до чесноти, а їм не можуть пошкодити. Усяким способом стережи свого серця (Притч. 4, 23).

Як злодії безнастанно день і ніч чигають на золото і ненадійно тебе грабують, так і тебе готов ворог втягнути в гріх праотця і скоро викинути з раю щастя.

Він позбавив Адама життя за крадіж їди і сподівався самого Христа спокусити до того гріха; а тобі подасть ту чашу ще скорше. Це перша причина усякото зла.

Наш ворог знає, що це страшна отруя; гріх обжирства не лежить у скількості їди, але у бажанню і смакови. Тому коли бажання короткого смаку зможе тебе зіпхнути в пристрасть неуміркованости, легко передасть тебе на смерть.

Як потік, розділений на багато рамен, справляє, що уся наводнена ріля зазеленіє, так саме пристрасть неуміркованости в їді, доставши до душі, напоює всі твої змисли і справляє, що твоя душа стається неначе лісом гріхів, повним диких звірят.

Я бачив багато таких, що вернули до здоровля і поконали великі пристрасти, але не бачив я ані одного, що бувби або неуміркований в їді або ївби потайки і з того поправився. Усі вони або покидають життя здержливости і в світі марно гинуть або намагаючись укритися поміж постниками, стаються товаришами діавола через пристрасть неуміркованости.

Вони бувають усе брехливі, клянуться, ломлять присяги; вони сварливі, скорі до бійки, крикливі, круті, скриті; словом, бувають противниками життя побожного і святого. Впадають в усі ті прогріхи, намагаючись прикрити свою пристрасть непомірковання. Поверховно належать до вибраних, а на ділі до засуджених.

7. Непомірковання в їді передало Адама смерті, а світові принесло погібиль через розкоші черева. З Ноя насмівається син, Хам стається проклятим, Ісав тратить право первородства і входить у семейні звязки з Хананеями, Лот паде в гріх противний природі.

Непомірковання в їді спонукало Ізраїльтян до ідолопоклонства й довело до того, що їх трупи покрили пустиню, вона й пророка, що його Бог післав для скартання безбожного царя, вчинила жиром диких звірів, і той, що його цар Єрвоам з усім військом не міг відперти, той поконаний пристрастю черева гине марною смертю.

Даніїл, муж желання, поконавши черево, став паном халдейського царства; знищив ідоли, убив дракона, помирив льви, проповів втілення Бога і вияснив скриті тайни.

Три молодці показали вищі від приемности черева. Злегковажили гнів царський, відважилися без страху увійти до страшної „огненної печі,“ яку запалив цар Навуходоносор. Показали, що була порожня статуя, яку поганці мали за Бога. Здобули і принесли Богу в жертву те, що сатана від давна приготував на зневажання Бога. Вони вчинили, що безбожний цар і усе його військо, зібране проти Господа Бога, стали хвалити Бога з усіма створіннями.

Скажу одним словом, як поконаєш черево, будеш мешкати в раю, як не поконаєш, згинеш на віки.

8. Станься неначе скарбницею безпечною, повною чеснот, бесіда твого вітця духовного нехай буде немов ключем до тої скарбниці, нехай цей ключ отвирає твої уста, як треба поживитися, та нехай замикає. Не приймай за дорадника свого змія, що замість добре поради, хоче взяти тебе в полон. Стережися їсти потайки і в найменшому, як н. пр. покушати чого, бо як тебе в малому поконає, так певна його побіда, певна твоя неволя.

Не слухай того, що хто балакає, не відповідай пустому на слова, що не годяться з метою монашого життя. Слухай наук, заховуй серце на їх розважання, стережи свій слух від світових оповідань, щоби болото світа не обризкало твоєї душі.

Не будь цікавий на чужі бесіди, не встрявай у чиюсь розмову серед бесідуючих; висміють тебе та станеш іще може причиною, що згрішать обмовою.

Не будь цікавий, не старайся усе бачити, щоб не втягнути в свою душу отруї пристрасти. З користю дивися, з користю слухай, з користю говори, з користю відповідай.

При старшим не зважуйся сідати, а як каже тобі сісти,

не сідай коло нього, розглянься, чи не знайдеться нище місце, щоби Бог тебе прославив для покори.

Запитаний відповідай умірковано і покірним голосом, а як тебе не питають, мовчи.

Як хто іншого питає, здержуй язик. Відповідаючи з поспіхом і без розваги, ти готов якого старшого монаха образити й наразитися на справедливі закиди.

Сидячи, не закидай ногу на ногу, це знак душі розсіяної і нерозважної.

Як говориш з нищим або як він тебе про що питає, не відповідай недбало. Легковажити брата — це значить Бога зневажати. „Хто насміхається з убогого, ображає того, що його створив“ (Притч. 17, 5).

Поміж твоїми словами нехай знайдеться слово потіхи, щоби всякому була видна любов до ближніх. Нехай твоя бесіда має початок і кінець, нехай буде мила, а лице веселе, щоби розвеселити цього, що з тобою говорить.

Тішся кожним добрим ділом ближнього, прославляй Бога за нього, його добрі діла є твої, як і усе твоє належить до нього.

Обминай перше місце на зібраннях, бери останнє, щоби ти почув слово: „Приятелю, сядь вище“ (Лук. 14, 10).

При столі нехай ліва рука не мішається до усього замість правої. Нехай радніше спокійно і чемно чекає або нехай помагає правій.

А скільки разів кличуть на молитву, співай устами Божу хвалу і тревай при правилі аж до останньої молитви. Бо як ледви чи покинеш трапезу, заки наситиш тіло, і не зробиш цього без конечної потреби; оскількиж більше належить витревати при духовній поживі і молитвою скріпити душу, бо як небо ріжниться від землі і річи небесні від земських, стільки душа ріжниться від тіла.

9. Душа подібна до неба, в ній перебуває Бог; а тіло походить з землі, на якій живуть смертні люде і нерозумні звірята. Тому відповідно до годин, назначених на молитви, уложи потреби тіла й приготуйся на покусу, що буде тебе відтягати від церковного правила.

Такий є вже звичай дияволів, що намовляють нас до переривання молитви, ніби то для якоїсь справедливої причини

відтягають нас від молитви, цієї дороги до спасення, підсуває всякі викрути, що видаються добрі.

Не удавай, не кажи: „Ой голова моя, ой мій живіт“. Кличеш свідків, яких годі переслухати, щоби переконатися про біль, якого нема, а просто сказавши, захочується тобі спати й освободитися від вставання в ночі. Радніше помолися в тайні, в укриттю, „а твій Отець, що бачить в тайні, заплатить тобі“ (Мат. 6, 18).

Змагай до як найдосконалішого життя, збирай як найбільше заслуг, щоби ти знайшов скриті скарби в час біди.

А коли на тебе прийде черга послугувати іншим, додай до тілесної послуги слово потіхи, покажи братню любов тим, що їм служиш. Нехай твої услуги будуть їм милі, як страва сіллю приправлена. Не дозволяй, щоби хто інший сповняв за тебе твої обовязки. Не дай відбирати собі нагороди; не допусти, щоби хто хвалився твоїм багатством, а ти був упокорений перед Божим судом. Сповняй докладно діла своєї служби сумирно і старанно, бо „проклятий чоловік, що діло Господне сповняє з недбалістю“ (Єрем. 48, 10).

У кожному ділі, хочби здавалося марне, бережися пересадити і легковаження, усе роби, немов на Божих очах. Усяка послуга є велика, коли заслугує на небесне царство. Усяка послуга є немов вязанкою усіх чеснот, неначе має в собі всі заповіді Божі, а передовсім покору, чесноту всіх чеснот, що приносить силу усяких дібр. Дальше в кожній послузі міститься і те: „Бо я був голодний, а ви дали мені їсти; я був жадучий, а ви напоїли мене; я був подорожний і недужий... і у вязниці... і ви прийшли до мене“ (Мат. 25, 36).

Передовсім так є, коли послуга сповнена з покірою, без гордості, нарікання і негодовання.

Наслідуй тих, що живуть свято, записуй собі їх приклад у серці, старайся належати до числа тих, що їх мало. Добре є рідке, тому й мало тих, що входять у царство небесне.

Не думай, що будуть всі спасені, що живуть у келії, і добрі і злі. Ні, воно не так. Багато приходить до Христа святого, але мало таких, що понеслиб ярмо, бо царство небесне належить до тих, що уживають насильства: тільки силою можна здобути царство небесне. „Царство небесне терпить насилу і насильники здобувають його“ (Мат. 11, 12).

Це слово Євангелія. Насилою називає воно труд тіла, який доброхить переносять ученики Христа, зрікаючись власної волі й усякої вигоди тіла й заховуючи всі заповіді Христові.

Тому як хочеш здобути царство Боже, станься євангельським насильником, піддай шию під ярмо Христової служби, привяжи ланцюх того ярма до шиї, нехай давить плечі; вчини його легким працею чесноти, в постах, неспанню, безсонності, послусі, мовчанню, у псалмоспівах і молитвах і в сльозах і в ручній роботі, в терпеливім зношенню усякої прикрости від диявола і людей.

10. Ніколи, навіть і по довгих літах не дай себе поклати гордій думці, що вже досить. Не дай, Боже, щоби знайшли тебе при дверях смерти обнаженого з усякої чесноти, щоб ти не знайшовся поза брамами вічного царства.

Не гордися духовним ступінем клирика, навпаки корися. Поступ душі — це поступ покори, а гордість родить усякі помилки й веде до безчестя. Чим більше будеш зближатися до вищих ступнів священства, тим більше себе упокоряй. Лякайся прикладу синів Арона.

Знання побожності — це знання покори і кротости. Покора це наслідування Христа, а гордість, безмірна сміливість, безстыдність, — це наслідування диявола.

Отож станься наслідником Христа, а не антихриста; Бога, а не Божого противника; Пана, а не невільника; Милосерного, а не злобного; чоловіколюбця, а не ворога людей; тих, що з небесним Женихом, а не тих, що у вічній пільмі.

Не убігайся про начальство, щоби ти тягару чужих гріхів не стягнув на свої плечі.

Сліди справи кожного дня, порівнюй їх з попереднім днем і так працюй над поправою. Поступай у чеснотах, щоби ти зблизився до ангелів, перебувай у келії не днями, не місяцями, але літами, довгі ряди літ, хвали Бога день і ніч, наслідуй херувимів. Коли так зачнеш і так закінчиш, ідучи вузкою дорогою, в короткому часі свого монашого життя за Божою ласкою увійдеш у рай у блиску духовного світла, з Христом будеш радуватися у віки віків амінь.

III. БЕСІДА ПРО АСКЕЗУ, ЩО ПОВИННА БУТИ ОКРАСОЮ МОНАХА.

„*Δεί τον μοναχον*“.

1. Скарбом монаха є життя без власности, самота тіла, скромність одежі. Уміркований у нього голос, бесіда розважна. Про їду, прожиток не журиться, їсть мовчки, при старших мовчить, розумніших слухає, любить рівних, для нижчих має раду повну любови. Усувається від людей злих, тілесних і світових: багато думає, мало говорить. У бесіді він обережний, рідко розмовляє, до сміху не скорий; окрасою його є стидливість. Очі у нього в діл — душа в гору. Не противиться, послушний, працює руками, все пам'ятає про останні річі. Тішиться надією, в біді терпеливий, безнастанно молиться, за усе дякує. До усіх покірний, не терпить гордості, постить і береже серце від злих гадок. Скарби збирає в небі, заховаючи закон. Себе самого судить з щоденних гадок і діл; не вмішується до справ і пустих бесід цього світа. — Не цікавиться тим, як живуть світські люде, а наслідує життя святих Отців. Тішиться побожним життям інших, ніколи їм не завидує, співчуває з тими, що терплять і з ними плаче. Жалує їх, а не судить. Того, що наворачтається з гріха, не картає, себе не оправдує; признає, що є грішником перед Богом і людьми; напоминає некарних, потішає малодушних. Служить хорим, миє ноги святим. Дбає про гостинність і братню любов, мир заховує з вірними, еретика уникає. Читає добрі книжки, злих не доторкнеться. Про Отця, Сина і святого Духа не піднімає розправ, але сміло визнає несотворену і єдиносущну Тройцю; а тим, що питають, каже хреститися так, як передано, вірити так, як ми охрестилися, а величати так, як віримо. Занятий добрими ділами і бесідами, ніколи не присягається, не зичить гроший на лихву, ані збіжжя, ані вина, ані оливи для користи; здержується від п'янства і світової журби. У розмові не хитрить, ні про кого зле не говорить, не обмовляє, ніколи не слухає радо обмов. Не легко повірить що злого про ближнього; не піддається гнівови, ані пристрастям. Не гнівається на ближнього без причини, не ховає жалю до нікого, не віддає злим за зле, воліє бути зневаженим, ніж зневажити; дати себе бити,

ніж кого бити; давати себе кривдити, ніж кривдити; давати себе обманити, ніж обманювати.

2. А передовсім повинен монах здержуватись від товариства женщин і вина. Бо вино і невісти до відступства ведуть мудрих (Сірах. 19, 2). Сповняючи по силам Божі заповіді, нехай не знеохочується, нехай ожидає від Господа нагороди і похвали, нехай жде відпочинку у вічному життю, нехай має все на пам'яті слова Давида: „Я маю все Господа на умі, бо Він праворуч мене є, щоб я не захитався“ (Пс. 15, 8). І як син нехай усім серцем, усею силою, усім умом і всею спроможністю любить Бога; а як слуга нехай шанує, боїться і слухає, із страхом і трепетом нехай працює над спасенням; духом нехай горить, одягнений у зброю св. Духа, нехай не біжить на непевне, нехай у боротьбі не бе неначе по повітрю.

Монах „біжить, не як на непевне, так бореться, не як воздух бючи“ (1 Кор. 9, 26). Нехай поборює ворога в слабости і в убожестві духа; нехай „усе, що приказано робить“, а себе непотрібним називає; нехай дякує святому, славному, страшному Богу; нічого нехай не робить для супірництва і марної слави, але для Бога, щоби Йому подобатися; бо „Бог розсипав кости чоловікоугодників“ (Псал. 52, 6). Нічим нехай не чваниться, похвал своїх нехай не голосить. В укриттю нехай служить у всім, а нічого нехай не робить про людське око, одинокої похвали нехай шукає у Бога; нехай розважає страшний і славний Христовий прихід; і думає про хвилю відходу звідси, про добра приготовані праведним і про огонь, „що приготований дияволу і його ангелам“. А до того усього нехай пам'ятає на висказ Апостола: „Бо думаю, що терпіння цього часу недостойні будучої слави, що має в нас об'явитися“ (Рим. 8, 18) і з Давидом нехай повторяє: „Коли їх хоронити, заплата велика“ (Пс. 18, 12). Тим, що заховують заповіді, велика заплата, нагорода безмірна, вінці справедливости, вічні мешкання, життя безконечне, невисказана радість, безнастанне перебування у Отця і Сина і св. Духа, правдивого Бога на небесах, оглядання Бога лицем у лице; радість з ангелами, з Отцями Патріярхами, Пророками, Апостолами, мучениками, ісповідниками й тими, що від віка угодили Богу.

Стараймося там з ними дістатися за ласкою Господа нашого Ісуса Христа, якого слава і сила на віки віків. Амінь.

IV. СВ. ОТЦЯ НАШОГО ВАСИЛІЯ ВЕЛ. ПЕРЕДМОВА ПРО БОЖИЙ СУД.

1. З доброти і чоловіколюбя доброго Бога, ласкою Господа нашого Ісуса Христа, діланям св. Духа я устерігся від блудів поганства і з роду виховали мене християнські родичі; від дитинства я вчився від них св. Письма; воно дало мені пізнання правди. А коли я став мужем, в частих подорожах, займаючися ріжними справами, я пізнав, що в інших штуках чи науках усі ті, що одній з них щиро віддаються, зберігають велику згоду між собою; а в одній тільки Божій Церкві, за яку Христос умер, на яку обильно злив св. Духа, я спостеріг незвичайно великі суперечности і поміж людьми в їх відношеннях і з святим Письмом. А що найстрашніше, я видів, що самі зверхники Церкви так дуже між собою ріжняються і наукою і поглядами; вони в такій суперечности з заповідями Господа нашого Ісуса Христа, так немилосерно роздирають Божу Церкву, так безоглядно розбивають Христове стадо; що як коли, то тепер при появі Аноміїв — сповняється те слово: „З вас самих повстануть люде, що казатимуть розпусне так, що потягнуть за собою і учеників (Діян. 20, 30).

2. Коли я усе те бачив і шукав причини такого великого зла, я зразу проживав якби в глибокій темряві і неначе на вазі клонився то в один бік, то в другий. В один бік тягнули мене до себе люде, з якими я від давна жив у приязні, то знов на другу сторону попихало мене це, що я пізнавав як правду в Божих книгах. Довго я таке переживав, довго шукав причини усього того. Вкінці пригадав я собі книгу Суддів, яка оповідає, що кожний діяв те, що було добре в його очах, і показує причину того: „В ті дні — каже — не було царя в Ізраїлю“ (Суд. 21, 25). Пригадавши собі це, я подумав і про наші часи — що може видається страшно і дивно, що одначе є великою правдою; я подумав, що і тепер ця така велика незгода і взаїмна боротьба в Божій Церкві походить з усунення одного і великого, правдивого і одинокого Царя всіх і Бога; кожний відступає від науки Господа нашого Ісуса Христа; кожний вибирає собі якісь думки і власні правила по власній вподобі; кожний радніше хоче правити проти Господа, ніж піддаватися Господній владі. Застановля-

ючися над тим, вражений надміром безбожності, коли я глибше це розважав, я переконався також і з справ цього життя, що справді така є причина зла. Бо я побачив, що усякий лад і гармонія в якійсь многоті задержується так довго, як довго триває послух усіх одному зверхникови, а кожний нелад і розстрій і правління багатьох походить із браку управи одного, з анархії. Я колись бачив, як то багато пчіл піддається законови природи і слухає своєї королеви. Таких прикладів я видів багато і багато чув; ті, що займаються подібними справами, знають їх більше; таким чином і з того виявляється правда мого спостереження. Бо коли ті, що слухають приказу одного і мають одного короля, визначаються ладом і однодушністю; нелад і незгода є знаком браку тої одної влади. Тому то і суперечність, яка знаходиться поміж вами взаємно і супроти заповідей Христа, є закидом або відступленням від правдивого Царя по словам: „Тільки щоби той, хто тепер держить, держав, доки не буде усунений“ (2 Сол. 2, 7) або запереченням Його по словам: „Сказав безумний у серці своїм: нема Бога“ (Пс. 13, 1); а до тих слів доданий якби знак який чи закид: „зіпсувались і стали мерзеними в починаннях“.

3. Тут св. Письмо показує, що злоба, яка виявляється на вні, є якби знам'ям тої безбожності, що то в укриттю закралася до душі. А блажений Апостол Павло, щоб довести до страху перед Божими судами зіпсутих, так представляє засуд належний замість кари тим, що не дбали про щире пізнання Бога: „А як не уважали відповідним мати пізнання Бога, передав їх Бог ледачому умови, щоби робили те, що не годиться, наповнених всякою несправедливістю, злобою, ласкімством, лукавством, повних зависти,“ і т. д. (Рим. 1, 28, 29). Думаю, що Апостол не вигадав того засуду сам від себе (бо мав Христа, що говорив у ньому). Навели Апостола на ту науку Христові слова, якими сказано, що тому до людей говорить у притчах, бо не розуміли Божих тайн Євангелія, бо самі попередку прижмурили очі й притупили слух і нерозумне їх серце потовстіло (Мат. 13, 14) так, що замість кари мають зносити сліпоту в вищих науках ті, що самі наперед вибрали темряву (затемнили очі душі). Тої кари боявся Давид, коли казав: „просвіти очі мої, щоб коли не уснув я смертю“ (Пс. 12, 4). З таких то і подібних висказів видів я напевне,

що неправдиві гадки походять із злоби пристрасти, з незнання Бога; а зокрема крайні різниці гадок поміж багатьома походять з того, що ми стали недостойні правління Божого і якби я мав дати оцінку такого життя, я не бувби в силі змірити величи тої нерозваги чи нерозуму чи божевілля чи безмірної злоби; слів не маю на її виречення. Бо коли у нерозумних звірят знаходимо взаємну згідливість, оперту на підданню провідникови, щож скажемо ми, коли побачимо такі поміж нами роздори і таку суперечність з заповідями Господа? Чи ж не пізнаємо, що добрий Бог і тепер допускає це для нашої науки і навернення, а колись у великий і страшний день суду для засоромлення і засуду непослушних оповістить те, що і тепер і все каже: „пізнав віл властителя і осел свого пана, а Ізраїль мене не пізнав і люде мої не розуміли мене“ (Іс. 1, 3) і багато подібного; і те, що Апостол каже: „І коли терпить один член, терплять разом усі члени, коли славиться один член, радуються разом усі члени“ (1 Кор. 12, 26) і те друге: „щоби не було роздвоєння в тілі, але щоби члени однаково одне про одного дбали“ (там саме 25). Нехай усі члени тіла мають те саме старання й бажання, коли одна душа в них мешкає. І чому такий заведено лад поміж членами тіла? Я думаю, що тому, щоб був захований такий сам і ще більший устрій і лад в Церкві Бога, до якої сказано: „Ви ж є тілом Христовим і членами кожний з окрема“ (там саме, 27). Коли справді одна голова, якою є Христос, удержує і лучить кожну часть з іншими в однодушності; великою небачністю булоби називати членами Христа таких, у яких нема тої однодушності, які не зберігають звязку мира, не заховують покори в душі, у яких є роздори і спори і супірництва. Як казати, що ними Христос править? Простий розум показує і треба сміло сказати, що тут царюють і правлять земські похоти. По словам Апостола, який рішучо твердить: „кому віддаєте себе в слуги на послух, то ви слугами того, кого слухаєте“ (Рим. 6, 16). Вчисляє ясно знамена того настрою, коли каже: „Бо коли між вами зависть і сварня, чи ви не тілесні?“ (1 Кор. 3, 3); при чім і вчить, що важкі його наслідки, а неможлива злука з набожністю: „мудрованне тіла це ворогованне супроти Бога, бо законови Божому не кориться, бо й не може“ (Рим. 8, 7). Тому то: „Ніхто не може двом панам служити“ (Мат. 6, 24).

4. Сам Єдинородний Син Бога Господь наш Ісус Христос, через якого усе сталося, каже: „Я зійшов з неба, не щоби чинити волю мою, а волю того, що післав мене“ (Йо. 6, 38) і: „сам від себе нічого не роблю“ (Йо. 8, 28), і: „той дав мені заповідь, що маю казати і що говорити“ (Йо. 12, 49). А св. Дух, що роздає великі дивні харизмати й усе в усіх справляє, не „від себе“ говорить: „а що почує, говоритиме“ (Йо. 16, 13). Оскількиж більше необхідно треба, щоби уся Церква Бога, жадна зберігати єдність духа у звязку мира, сповняла те слово, записане в Діяннях: „А у мноществ віруючих було одне серце і одна душа“ (4, 32) — тоб то, щоби ніхто не сповняв своєї власної волі, а всі спільно шукали в однім св. Дусі волі одного Господа Ісуса Христа, що каже про себе: „бо я зійшов з неба, не щоби чинити волю мою, а волю того, що мене післав“ (Йо. 6, 38), Отця, до якого молиться: „Не про цих же тільки молю, але й про тих, що задля їх слова увірять в мене, щоби всі були одне“ (Йо. 17, 20). З тих і багатьох інших уступів, яких я не навів, ясно і певне переконаний про необхідну конечність єдності духа в усій Божій Церкві по волі Христа в св. Дусі і про небезпеку й шкідливості невіри супроти Бога, яка міститься у взаїмних роздорах, „бо хто не вірить, не побачить життя, але гнів Божий перебуває на нім“ (Йо. 3, 36), я признав відповідним ще виложити, які гріхи знайдуть помилування у Бога, а з другого боку, яких і яких великих гріхів треба на те, щоби заслужити на закид невіри. Тому беручи св. Письмо, знаходжу і у Старім і у Новім Завіті, що ані за численність провин, ані за величину гріхів, а за саме тільки переступлення якої-небудь заповіді ясний є осуд невіри в Бога, а Божий суд є спільний для усякого непослуху. В Старім Завіті читаю про ту страшну смерть Агара або це оповідання про того, що в суботу збирав дрова; бачу, що ніякий з них нічого ані проти Бога не согрішив, ані чоловіка не скривдив, ані у великому, ані у малому; а одначе один за саме тільки і то уперве збирання дров терпить таку кару і не має часу на покаяння, з наказу Бога зараз побиває його камінням весь нарід (Чис. 15, 32 і дальші); а другий тільки тому, що заховав щось з добичи, посвяченої Богу, хоч ще не була знесена разом, ані принята священниками; одначе він став причиною погібелі

і то не тільки для себе, але для жінки і для дітей і для дому і для усього, що було його. Зло того гріха мало вже і весь нарід погубити, немов огонь, хоч він і не знав, що сталося, ані не був свідомий гріха; якби нарід не був спостеріг Божого гніву і не був каявся повний жалю з причини розгрому і побиття своїх мужів, і якби Ісус Навин разом із старшими не був посипав порошу на голову і не був припав (на молитву); щойно так висліджено виновного жеребом, який, як сказано, потерпів належну кару (Іс. Н. 7, 2).

5. Але мігби хто може сказати: справедливо можна думати, що вони допустилися й інших гріхів, для яких і тамті відкрилися, а св. Письмо згадує тільки про ті одні як про тяжчі й гідні смерті. На те треба відповісти, що передовсім булоби великою зухвалістю щонебудь додавати або пропускати із св. Письма; крім того, чи і Марію, сестру Мойсея, обжаловує в багатьох гріхах, хоч її чеснота нікому з вірних не є невідома? А одначе коли сказала проти Мойсея тільки одно слово нагани і то правдиве (бо сказала тільки, що взяв за жінку етіопку), стягнула на себе таку ярість Бога, що не вважаючи на молитву самого Мойсея, не відпущено їй провини. Тому коли бачу самого Мойсея, Божого слугу, який удостоївся такої великої слави у Бога, якого Бог так часто відзначав, якому казав: „Я тебе знаю більше всіх і маеш у мене ласку“ (Ісх. 33, 12); коли бачу, що за одно слово при воді противлення, за ніщо більше, як тільки за те, що сказав до народа, який бурмотів для браку води: „Чи з каміння цього роздобуде вам воду“, і за те одно дістає таку кару, що до обіцяної землі не увійшов, а цеж було для Жидів верхом обітниць; коли бачу, що молиться, а не одержує відпущення; коли бачу, що не вважаючи на великі його чесноти і добрі діла за коротке те слово не удостоївся прощення; справді пізнаю строгість Бога по апостольській науці (Рим. 11, 22), справді бачу ясно, як правдивий є той висказ: „А коли праведник ледви спасається, то безбожник і грішник де може показатися?“ (1 Петр. 4, 18). Але чому це кажу, коли чую ті страшні слова Бога, висказані проти того, що переступив одну заповідь з незнання? Не знаходжу, як достойно боятися величі гніву (Лев. 5, 17—19), бо написано: „А коли хто согрішить і переступить яку заповідь Господню, вчинивши, чого

не годиться чинити, хочби не знав, то провинився і гріх лежить на йому. Такий нехай принесе барана без скази на жертву за провину; а священник спокутує провину його, що нею провинився, не знаючи, і проститься йому — бо провинився перед Господом“ (Левіт. 5, 16). Колиж такий жорстокий засуд спадає на тих, що грішать з незнання, і є конечна жертва очищення, яку і праведний Йов приносив за синів, як свідчить св. Письмо (Йов 1, 5), то що сказати про тих, які свідомо грішать або на гріх мовчать? А щоби не здавалось, що тільки на здогадах опираємо гадку про належний їм гнів, знов згадаймо богонадхнене Письмо. Вистачить одно оповідання, щоб представити суд на таких: „Сини ж Ілії, — каже — сини затраченні“ (1 Цар. 2, 12). І тому що були такі і що отець строгіше їх не картав, то це так загнівало довготерпеливого Бога, що коли піднялися іногородці в війні, оба ті сини згинули одного дня, а весь нарід був побитий, багато людей згинуло і при самім Кивоті святого Божого Завіта такі діялися річі, про які ніколи передтим ніхто не чував: Кивот, якого не вільно було доторкатися ані навіть самим священникам, якого не вільно було денебудь ставляти, той Кивот взяли безбожні і всюди його з собою переносили і складали його в біжницях ідолів замість святині. З того можна думати, кільки було і проти самого Божого Імени сміху і зневаг від чужо-родців. Св. Письмо додає, що Ілій скінчив сумною смертю, почувши погрозу, що його потомство буде позбавлене священничого достоїнства, що і сталося.

6. Таке нещастя впало на нарід. Кілько потерпів отець за гріх синів, хоча сам власним життям ніколи не заслужив на ніяку нагану, а і на їх провини не мовчав, навпаки ревно перестерігав, щоби не тревали в гріхах: „ні, діти, ні, не добрі річі чую про вас“ (1 Цар. 2, 24) і навіть побільшав величину гріха, ставляв їм перед очі страшнішу небезпеку: „бо коли хто — каже — согрішить гріхом проти чоловіка, будуть люде за нього молитися до Господа; але коли проти Бога согрішить, хтож за нього молитисьме?“ (1 Цар. 2, 25). Одначе коли, як я сказав, не показав супроти синів достойної ревности, сталося так, як ми сказали. Таких то я нахожду чимало суддів у Старім Завіті проти всякого непослуху. А коли знов вернуся до Нового Завіта, бачу, що Господь наш Ісус

Христос не увільняє від кари навіть за гріхи з незнання, тільки з більшою строгістю грозить за свідомо зділані, коли каже: „Цей слуга, що знав волю свого Пана, а не приготувався та не виконав волі його, дістане велику кару, а той, що не знав, а творив діла каридостойні, матиме малу кару“ (Лук. 14, 57). Коли знаходжу такі вискази самого Єдинородного Божого Сина, коли застановляюся над досадою св. Апостолів супроти тих, що грішать, коли бачу стільки таких терпіннь людей, що допустились не більше одного гріха і терпіння ці не менші від записаних в Старім Завіті, а навпаки більші, розумію строгість суду, бо і кому дано багато, від того й багато жадають (Лук. 12, 42). Тим то й блажений Павло, доказавши велику гідність покликання і обурення проти усякого гріха, ось що каже: „Бо збруя воювання нашого не тілесна, а сильна Богом на зруйнування твердинь, руйнуючи видумки і всяку висоту, що встає проти знання Божого, і займаючи в полон усякий розум на послух Христу“ (2 Кор. 10, 4, 5). І не досить того, бо додає: „і будучи на поготові пімститисть над усяким непослухом“ (там саме, 6). Коли ближче застановимося над усім сказаним, зможемо ясніше пізнати наміри св. Письма. Воно ніяк не дозволяє нам сходити за блудними гадками на бездорожжа в погибель гріха, немовби то деякі гріхи були карані, а деякі лишалися без кари. Бо щож каже Апостол: „руйнуючи видумки і всяку висоту, що повстає проти знання Божого“ (2 Кор. 10, 5)? Кожний гріх за знехтування Божого закона називається висотою, що повстає проти знання Божого, що ще ясніше висказує книга Числ. Бог вичисляє недобровільні гріхи і установляє жертви задоситьучинення за них, опісля ставляє народови відповідні закони, що відповідають добровільним гріхам, і так зачинає: душа, що підійме руку гордості (рукою гордості називає зухвалість тих, що добровільно грішать, те саме Апостол називає висотою, що повстає проти знання Божого), так то: душа, що підійме руку гордості, чи він жид чи з чужинців приходнів (прозеліт), наругався він з Господа і викоріниться та душа зпосеред свого люду, бо зневажив він слово Господне і зломив заповідь його, викоріниться душа тая, гріх її на ній (знищенням знищиться душа тая“) (Числ. 15, 30, 31).

7. Тут треба завважати, що коли не буде знищена та душа, її гріх не тільки лишиться на ній самій, але й на

тих, що не виявили досить щирої ревности, як часто написано і як часто сталося. А щоб ми навчилися з менших річей боятися про більші, пригляньмося словам досади проти тих, що не послушали священника або судді. В книзі Второзаконія так записано: „А чоловік, що чинитиме очайдушно (в гордості) та не послухає священника, який там стоїть, щоб служити Господу Богу твому, або судді, який би не був в тих часах; такого чоловіка стратити. Тим робом будеш викорінювати зло зпоміж Ізраїля і весь нарід чутиме і боятися і не чинитиме вже безбожно“ (Второзак. 17, 12, 13). На те треба нам зважати, щоби як слід перенятися страхом тої погрози. А опісля Апостол додає: і займаючи в полон усякий розум на послух Христа (2 Кор. 9, 5), усякий розум, не тільки цей або той. А далі: і будучи на поготові пімститися над усяким непослухом — знов не цим або тим, але усяким непослухом; справді обдурює нас препоганий звичай. Дійсно обманчive передання людей стається нам причиною великого зла, ми привикли стеречися одних гріхів, а інші байдуже творити. Буває, що люде мовби з великим обуренням відносяться до деяких злочинів, як: убійство, чужоложство і подібні, а інші гріхи не уважають навіть річами наганними, як: гнів, зло-слова, п'янство, закланність і інші подібні, про які св. Павло, що говорив у Христі, сказав те саме слово: хто таке говорить, заслугує на смерть. Де всяка висота, що повстає проти знання Божого, руйнується, де всякий розум займається в полон на послух Христа і всякий непослух однаково карається, там не лишається нічого незруйнованого, не відпускається нічого без кари, нічого не лишається поза послухом Христа. Бо загальна і найгірша безбожність лежить у кожному непослуху, як каже Апостол: „Ти, що хвалишся законом, переступом закона Бога зневажаєш?“ (Рим. 2, 23). Чиж це є тільки самі слова, а не діла? Ось маєш діла. В Коринті чоловіка, що жив з женою вітця, хоч крім того одного гріха не був обжалований у ніякім іншій, не тільки самого передано сатані на погибель тіла, доки гріха не поправлено достойними овочами покаяння, але до того Апостол вину того гріха складає на усю церкву, що гріха не покарала: „Що хочете, — каже — чи маю прийти до вас з палицею?“ А кілька стихів дальше: „І ви розгорділи, а не ліпше би сумувати вам, щоб вилучено зміж вас такого,

що зділав це діло?“ (1 Кор. 5, 2). А щож той Ананія, що про нього говорять Діяння? Якеж інше зло зділав крім того одного? Якеж став достойний такого гніву? Продав власний маєток, приніс гроші і поставив у ніг Апостолів, але тому, що скрив часть ціни, за те в ту саму хвилию разом з женою був засуджений на смерть. Не признали його достойним почути й слово про покаяння за зділений гріх, не мав ні хвилі часу жалувати, не мав ані хвилі на покаяння, а сам блажений Петро, виконавець того страшного засуду, служитель того страшного Божого гніву на грішника, хоч був поставлений зверхником усіх учеників, одержав більші похвали від усіх інших, був названий блаженим, дістав ключі Царства Небесного, коли почув від Господа: „Коли не умию тебе, не будеш мати участи зі мною“ (Йо. 13, 8). Чи це не є приклад, який мігби і камінне серце довести до страху і трепету перед Божими судами? До того він не дав найменшого вигляду гріха або легковаження, навпаки виявив велику честь для свого Пана. Віднісся до нього з пошаною, належною від слуги і ученика; бо коли побачив, що Бог вселенної Господь і Цар і Пан і Учитель і Спаситель як слуга, перепоясаний лентієм, хоче йому ноги умивати, тоді він, свідомий свого недостойнства, захоплений гідністю приступаючого до нього, закликав: „Господи, ти мені миєш ноги!“ і далі: „Не умиєш моїх ніг во вік“ (Йо. 14, 6). А на те одержує таку погрозу: що колиб не був пізнав правди Господніх слів і зараз не поправив послухом несвідомий непослух, не булиб йому помогли давні добрі діла, ані чесноти, ані похвали і почести від Господа, ані дари і обітницї; ані обявлення благоволення Бога і Отця супроти свого Єдинородного Сина. Нічого з того усього не булоб могло поправити його непослуху.

8. Але коли я хотівби згадувати усе, що знаходжу в Старім і Новім Завіті, не сталоби може часу на оповідання. А коли доходжу до самих висказів в Єванелію самого Господа Нашого Ісуса Христа, коли розважую слова Його, що має судити живих і мертвих, які всі вірні уважають достовірнішими від усякої іншої історії, від усякого іншого доказу, знаходжу в них повну, сказатиби, конечність у всім слухати Господа Бога; а зовсім ніякого помилування в ніякому ділі для тих, що не покаються непослуху. Нерозумом булоби навіть припустити щось про-

живне таким ясним висказам. „Небо — каже — і земля минуться, а мої слова не переминуть“ (Мат. 24, 36). Нема тут ріжниць, ніякого відріжнення, нічого поза тим словом не остається. Не сказав: ці або ті слова, але: мої слова, — значить: загалом усі мої слова не переминуть. Бо написано: „Вірний Господь в усіх ділах своїх“ (Пс. 144, 13), чи що забороняє, чи приказує, чи обіцює, чи грозить, чи що до діл заборонених, чи що до залишення приказаних. А що однаково карається сповнення злих діл, як і залишення добрих, то душі, яка не зовсім хоруге на невіру, вистачить за повний доказ те, що ми сказали про св. Петра. Він не зділав нічого забороненого, ані не провинився залишенням, яке би свідчило про недбальство або легковаження; він тільки з любови і набожності відмовлявся прийняти від Господа услугу і почесть і дістав таку погрозу, якої не бубби уникнув, якби не був здержав гніву скорою і горячою поправою. Бог одначе ласкавий і милосерний і поступає з нами довготерпеливо, часто нам ріжними прикладами на те саме вказує, щоб душа, порушена вкінці багатством і ревністю тих наук, скинула з себе довголітні грішні звичаї; тому то поки що згадаю тільки про тих, що в великий і страшний день суду стануть ліворуч Господа Нашого Ісуса Христа. Він, що прийняв від Небесного Отця Суд, Він, що прийшов просвітити тайни темряви і виявити наміри сердець, скаже до них: „Відступіть від мене, прокляті, в вічний вогонь, приготований дияволу й ангелам його“ (Мат. 25, 41). І додасть причину. Не скаже: бо ви убивали, чужоложили, говорили неправду, кривдили або сповнили яке інше діло заборонене, хочби найменше. Але скаже: бо ви занедбали добрі діла. „Я був голодний — скаже — і ви не дали мені їсти, я мав спрагу і ви мене не напоїли; я був чужинцем і ви не прийняли мене; я був нагий і ви не прикрили мене; я був хорий і у вязниці і ви не відвідали мене“. — Такі то я річі пізнав із св. Письма за ласкою доброго Бога, який хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до пізнання правди та учити людей знання. Так то я пізнав страшну причину такої великої суперечности, яка виявляється у людей взаємно між собою і з заповідями Господа нашого Ісуса Христа; так я навчився та переконався про страшний засуд за таке велике беззаконня. Так я навчився, що усякий непослух усякій запо-

віди Божій карається однаково; а до того ще я пізнав той страшний засуд, який спадає на тих, що самі що правда не согрішили, а одначе стали учасниками гніву тому, що не мали слушної ревности супроти тих, що грішили, хоч часто про гріх не знали. Тому я думав, що воно конечно, щоб я по силам вибрав з богонадхнених книг те, що Богу не подобається, і те, що Богу миле, як того загально бажають.

Хоч це може роблю і пізно, тому що я завсіди вижидав тих, що вибрали ту саму боротьбу за побожність, і що я на власні сили не здавався; може одначе не буде не в пору пригадати усе те тим, що боряться за побожне життя. Бо ми всі маємо одне бажання; доступити ласки Господа нашого Ісуса Христа і науки св. Духа та відступити від власної волі і заховування людського передання та поступати по Євангелію Господа нашого Ісуса Христа блаженного Бога і в нинішнім часі, живучи так, як Йому подобається, чи то ревно відступаючи від річей заборонених, чи то стараніше виконуючи, що приказано, щоб сподобитися в будучім віці безсмертности і втечи від гніву, грядучого на синів непослуху. Дай, Боже, щоб ми знайшлися достойними вічного життя і небесного Царства, обіцяного Господом Ісусом Христом усім тим, що заховують закон Його і мають на памяти заповіді Його, щоби їх сповняти. А що памятаю на слова Апостола: „У Христі Ісусі ані обрізання що може, ані не обрізання, але віра ділаюча через любов“, я вважав відповідним і потрібним предложити передусім здорову віру і побожне переконання про Отця і Сина і св. Духа і так щойно дати науку про обичаї.

ПРО ВІРУ.

1. За ласкою доброго Бога я дістав ваше поручення; бажаєте мати від мене на письмі визнання правдивої віри. Те бажання достойне вашої у Христі любови Бога. Я зразу свідомий моєї мірноти та слабости боявся відповідати; але коли я пригадав собі слова Апостола: „терпіть один одного в любови“ і знова: „серцем вірується на праведність, а устами визнається на спасення“ (Рим. 10, 10), я подумав, що не булоби безпечно противитися вашій волі й замовчати спасенне визнання

та постановив вдоволити вашому проханню, покладаючи надію через Христа на Бога, як написано, бо ми не в силі самі від себе щось думати як із себе, а сила наша від Бога (2 Кор. 3, 5). Бог тоді їх, а тепер нас і то для вас робить спосібними служителями Нового Завіта, — не його букви, а духа. А урядом вірного служителя є — як самі добре знаєте заховувати ціло, чисто й ненарушено те, що добрий Пан повірив йому для співслужителів. Моєю повинністю є передати вам по Божій волі те, чого я навчився по Божій волі з богонадхненого Письма для спільного добра. Мушу держатися св. Письма. Бо й сам Господь, в якому мав уподобання Отець, в якому скриті є всі скарби премудрости і розуму (Кол. 2, 3), який прийнявши від Отця усяку владу й усякий суд, каже: дав мені поручення, що маю вчити і що казати (Йо. 12, 49); і знов: що я говорю, так говорю, як поручив мені Отець (Йо. 12, 50), коли і сам св. Дух від себе не говорить, а тільки це говорить, що почув від Нього (Йо. 16, 13); скількиж більше і для нас буде поступовання побожне і безпечне так само думати й ділати в ім'я Господа нашого Ісуса Христа! А що мені треба боротися проти ересей наших часів, йдучи за прикладом попередників, я думаю, що треба мені відповідно до різниці між безбожними науками, засіваними дияволом, противними висказами здержувати й поборювати ширені хули і відповідно до потреби хорих ужити різних способів говорення, не чужих здоровому розумінню Письма, хоч і неуживаних в св. Письмі. Так саме й Апостол не цурався уживати для власної ціли висказів поган. Так то й тепер думаю, що відповідає і нашій і вашій цілі, коли з простотою здорової віри сповнимо ваше бажання у Христі і скажу те, чого я навчився із св. Письма; так, що буду мало уживати тих слів і назв, які до слова не знаходяться в св. Письмі, хоч і заховують значіння, укрите в ньому. А висловів, які не тільки чужі звуком, але й мають чуже значіння та яких не уживали святі, тих буду зовсім уникати, як противних і чужих здоровій вірі.

Так то віра є прийняттям і одобренням без найменшого сумніву того, що чується, в переконанню, що воно голошене з Божої ласки. Таку віру виявив Авраам, як свідчить св. Письмо: Він не сумнівався невірою, але ободрився вірою, даючи славу Богови і був переконаний, що той, хто обіцяв,

зможе те й зробити (Рим. 4, 20). Коли: „Господь є вірний в усіх своїх ділах“ (Псал. 144, 13), то й: „вірні всі його заповіді утверджені у вік віка“, у правді й правоті виповнені (Пс. 118, 8). Є явним упадком і гріхом гордості, як хто відкидає те, що написано, або додає щось, що не записане, бо Господь наш Ісус Христос сказав: „Мої вівці слухають мого голосу“ (Йо. 10, 28), коли дещо перед тим був сказав: „за чужим не йдуть, але втікають від нього, бо не знають голосу чужих“, а Апостол на прикладі людських справ строго забороняє щобудь додавати або віднімати з богонадхненого Письма словами: „Людського заповіту ствердженого ніхто не відкидає, ані додає до нього“ (Гал. 3, 15).

2. Так то ми постановили і тепер і все уникати всякого слова і всякої гадки, далекої від Божої науки, бо і ціль, яка стоїть перед нами і перед вами, дуже різниться від тих намірів, які в іншому часі були для мене приводом щось писати або говорити. Тоді моїм наміром було поборювати ересь і нищити диявольські хитрощі, а тепер іде про просте й ясне представлення визнання здорової віри. Тому не треба нам вже того самого способу говорення. Бо як чоловік не бере до руки тих самих знарядів на війну і до рільництва (бо інші є оруддя тих, що в мирі працею здобувають собі середники життя, а інша зброя тих, що готовляться на війну), так інакше говорить той, що учить здорової науки, а інакше той, що збиває противників. Інша бесіда полемічна, а інша звичайної заохоти. Інша простота тих, що в мирі признаються до побожности, інші труди тих, що стають до боротьби з ложною наукою. Тому так і ми, розділюючи спосіб говорення з розвагою, всюди будемо уживати середників відповідних як до оборони так і до будівництва віри; раз тим, що диявольськими хитрощами намагаються збурити віру, будемо протиставити боротьбу, а опісля тим, що хочуть віру будувати, з більшою простотою і популярністю будемо її представляти, будемо строго те робити, що сказав Апостол: „щоби ви знали, як повинні кожному відповісти“ (Кол. 4, 6). Але заки прийдемо до самого визнання віри, треба ось що завважити. Воно неможливе одним словом або одною гадкою висказати або подумати Божу велич і Божу славу, вона не дасться висказати або бесідою, не дасться обняти умом. Святе Письмо багатьома

словами, яких звичайно уживаємо, ледви тим, що є чистого серця, представляє її неясно в образах (1 Кор. 13, 12). Огляданням лицем у лице повне пізнання є обіцяне в будучім життю достойним, а тепер, хочби був хто Павлом або і Петром, бачить що правда вірно те, що видить, не блудить, не йде за уявою, одначе видить тільки загадочно. Приймаючи з вдячності частинне пізнання, ожидає в радости повноти пізнання в будучім віці. Це потверджує Апостол Павло, коли говорить приблизно таке: „Як я був малоліток та зачинав учитися перших початків Божої науки, як малоліток я говорив, як малоліток я думав (1 Кор. 11, 13), а коли я став чоловіком та стараюся дійти до міри віку повноти Христової, то я покинув дитяче; тоді я так поступив та поправився в пізнанню Божих справ, що пізнання Старого Завіта требаби порівняти з діланням діточого ума, а пізнання, яке дає Євангелія, з розумом совершенного мужа“. Так само в порівнянню з тим знанням, яке буде відкрито в будучім віці тим, що на те заслужать, навіть те, що тепер видається досконалим пізнанням, є чимсь марним і темним і дальше віддаленим від ясности будучого віка, ніж відстає від видження лицем у лице оглядання в зеркалі і в загадці. Стверджують це блаженні Петро і Йоан і їх товариші Христові ученики. Хоч вони в цім віці все поступали вперед, одначе свідчать про те, що безконечно вище є знання, заховане для будучого віка. Коли сподобилися бути вибраними Господом і разом з ним жити, бути Його Апостолами, одержати від Нього духовні дари; коли почули: „вам дано є пізнати тайни небесного царства“ (Мат. 11, 13); по таким пізнанню, по обявленню річей, закритих іншим, одначе по усім тим ще, перед самою мукою Господа почули: „ще маю много вам сказати, але того не можете тепер ще знести“ (Йо. 16, 12).

3. З тих і подібних слів учимося, що оскільки богонадхнене Письмо має безконечну глибину премудрости, остільки вона є для людської природи недоступна в теперішнім життю. Кожний може безнастанно рости і поступати в тім знанню, але ніколи ніхто не осягне усього знання, доки не прийде те, що совершенно, а не уступить те, що частинне. Тому то ніяке слово не вистарчає на висказання усієї разом Божої слави, а ніякого слова не можна самого ужити без небезпеки. Коли хто каже „Бог“, не висказує того, що значить слово Отець;

а в слові Отець нема того, що значить Сотворитель. А усіх ті слова не виражають понять доброти, премудрости, сили і всіх інших прикмет, про які говорить св. Письмо. А знів коли слово Отець з нашим способом уживання перенесемо на Бога, допускаємося безбожности; бо в тім слові по нашому містяться поняття і почування і незнання і слабість і інші подібні. Те саме і в поняттю Сотворитель. По нашому до того увійдуть поняття часу, матерії, знарядів, помочи, а побожна гадка про Бога повинна бути, оскільки воно можливе, очищена з усіх тих понять. Бо хочби й усі уми злучилися до слідження, а всі язики зєдинилися до висказу, одначе ніколи ніхто не дійшовби до гадки і слова, достойних Бога. Ту саму гадку ясно представляє нам і наймудріший Соломон: „Я сказав собі: хочу бути мудрим, а мудрість віддалилася від мене ще дальше, ніж була“ (Екл. 7, 24). Не щоб утікала, але тому, що як раз ті, що за Божою ласкою мають більше знання, тим ясніше пізнають її висоту понад усякі поняття. Звідси богонадхнене Письмо мусить уживати багатьох імен і багатьох слів на якесь висказання частинне і загадочне Божої слави; а ми не маємо покищо спромоги, ані свобідного часу вчисляти усе, що в ріжних місцях є висказане про Отця й Сина і св. Духа; бо домагаєтесь скорої відповіді. Думаємо отже, що коли подамо деякі вискази, вони вистачать і для вашого сумління і для показання, що наша наука оперта на св. Письмі. Вистачить і на те, щоби утревалити переконання ваші і всіх тих, що того бажають. Бо коли багато уступів доказує нам одну побожну науку, мудра голова, думаю, з нечисленних слів розпізнає правду науки, що міститься в усіх.

4. Так то віримо і визнаємо, що один одинокий правдивий і добрий Бог Отець Вседержитель, що з Нього усе походить. Віримо в Бога і Отця Господа Нашого Ісуса Христа і в Одного Єдинородного Його Сина Господа і Бога нашого Ісуса Христа; Одинокого правдивого, що через Нього всі річі сталися, видимі і невидимі і в якому всі річі існують. Він з поконвіка був у Бога і був Богом, а опісля по Письмі явився на землі і пожив з людьми. Він, існуючи в Божій природі, не вважав посяганням бути рівним Богу, тількиж умалив себе, прийнявши вид слуги, будши в чоловічій подобі (Филип. 2, 6, 7). Виповнивши усе, що про нього було записане, по заповіді Отця стався

послушний аж до смерти, а смерти хреста (1 Кор. 15, 4), і в третій день воскрес із мертвих по Писанню і явився св. своїм ученикам і іншим, як написано, і вознісся на небеса і сидить по правиці Вітця, звідси прийде при кінці цього віка пробудити всіх і віддати кожному по ділам його. Тоді то праведних візьмуть у вічне життя і в небесне царство, а грішників засудять на вічну кару, де їх хробак не кінчиться, а вогонь не гасне (Мар. 9, 43). Ми віримо в єдиного св. Духа Утішителя, що Його печать ми одержали в день відкуплення (Єфес. 4, 30), в Духа правди, в Духа синівства, в яким кличемо: Авва, Отче! В св. Духа, що розділяє кожному на користь, як хоче, і творить духовні дари від Бога. В св. Духа, що учить і пригадує усе, що почув від Сина; в доброго Духа, що наставляє на всяку правду, що утврджує всіх віруючих у певному знанню і в докладному визнанню і в побожній службі і в духовному Богопоклоненню; св. Дух учить поклонятися правдивому Богу Отцю і Єдинородному Його Синові Господу і Богу нашому Ісусу Христу і Собі. Кожне ім'я ясно представляє нам (особові) прикмети названих. В кожному з тих трьох названих побожно спостерігаємо якісь окремі прикмети: Отець має прикмету Отця, Син прикмету Сина, а св. Дух свою власну. Ані св. Дух від себе не говорить, ані Божий Син від себе нічого не робить. Отець посилає Сина, а Син посилає св. Духа; так віримо, так хрестимося в Єдиносущну Тройцю по заповіді Господа нашого Ісуса Христа: „Ідіть, навчаєте всі народи та хрестіть їх в ім'я Отця і Сина і св. Духа і учіть їх заховати усе, що я вам заповів“ (Мат. 28, 19). Коли це заховаємо, виявимо любов до Нього і сподобимося перебувати в тій любові, як записано (Йо. 15, 10). А коли цього не заховаємо, будемо обвинувачені в браку любові. „Хто не любить мене, — каже Господь — не заховує моїх заповідей“ (Йо. 14, 24) і далі: „Хто має мої заповіді і заховує їх, той мене любить“.

5. Одна річ видається мені незвичайно дивна. Сам Господь наш Ісус Христос сказав: „Не тіштесь, що духи вам повинуються, а радше тіштесь, що імена ваші написані на небесах“ (Лук. 10, 20) і далі: „По цьому знатимуть усі, що ви мої ученики, коли любов будете мати один до одного“ (Йо. 13, 35), а Апостол звідси виводить конечність любові і отверто заявляє: „Коли я говоривби і людськими і ангельськими бесі-

дами, а любові не мавби, то я ставби як мідь звеняча і грімкий барабан. Коли маю пророцтво і знаю всі тайни і все знання і коли маю всю віру так, щоби і гори переставляти, а любові не маю, то я ніщо“ (1 Кор. 13, 1, 2) і дещо далі: „чи то пророцтва — вони устануть, чи то мови — вони замовкнуть, чи то знання — воно зникне і д. (ст. 8); а вкінці додає: „а тепер пробувають віра, надія, любов, ці трое, а більша із них — любов“ (ст. 13). А коли так говорить і Господь і Апостол, дивно мені, як люде так ревно дбають про річі, що переминуть і устануть, а про річі, що требають і передусім про найбільшу з них — про любов, що є знаменем християнина, не тільки самі зовсім не дбають, але до того противляться тим, що дбають і поборюють їх; вони сповняють ті слова: „самі не входять і входячим перешкоджують увійти“ (Лук. 11, 32). Тому то прошу і заклинаю вас: нехай устане злишне бажання і невмісні спори, будьте вдоволені тим, що сказали святі і сам Господь, майте поняття і бажання достойні небесного поклику, жийте відповідно до Христового Євангелія, в надії вічного життя і небесного Царства, приготованого всім, що заховують заповіді Бога і Отця по Євангелію блаженного Бога Ісуса Христа Господа нашого в святім Дусі і правді.

Так то я уважав своїм обов'язком відповісти вашому бажанню і представити усю ту науку. Хочу її передати в ім'я Ісуса Христа вам, а через вас усім у Христі братям на те, щоб ви і вони утвердилися в переконанню та щоб нікого не дивувало, коли я деінде щось інакше представив. Я тоді був приневолений спорити з доказами противників правди. Нехай не бентежать вас спротиви тих, що радо підсувають нашим словам інше значіння і для обманення простих приписують нам свої власні помилки що до нашої науки; стережіться їх як людей чужих апостольській вірі і любові, памятайте на слово Апостола: „Колиб і ми або ангел з неба проповідував вам поза тим, що ми вам проповідували, нехай буде анатема“ (Гал. 1, 8), зберігайте і те поручення: „Остерігайтеся лжепророків“ (Мат. 7, 15) і те друге: „Відлучіться від усякого брата, що ходить непорядно і не по переданню, яке прийняли від нас“ (2 Сол. 3, 6). Поступаймо по правилам святих, які „збудовані на підвалині Апостолів і пророків і на угольнім камені —

на самім Господі нашім Ісусі Христі, на котрім вся будівля разом сподена росте у Церкву святу в Господі“ (Єф. 2, 20, 21). „А сам Бог мира нехай освятить вас усіх і весь ваш дух, і душа і тіло нехай збережуться непорочно до приходу Господа нашого Ісуса Христа. Вірний Бог, що покликав вас, Він це зробить“ (1 Сол. 4, 23, 24), коли заховаємо Його заповіді за ласкою Христа і св. Духа.

6. Думаю, що ми покищо доволі сказали про те, що дотикає здорової віри; тепер будемо намагатися висловити в ім'я Господа нашого Ісуса Христа обітниці що до моральних основ; тому ми старалися по силам зібрати в правила по розділам для лекшого перегляду читачів те, що знаходимо розкинене в самім Новім Завіті як заборони або накази. До кожного правила додаємо числа тих розділів св. Письма, які знаходяться в кожному правилі чи то з Євагелія чи з Апостолів, чи з Діяній, щоби кожний, читаючи правило, знайшовши при нім н. пр. 1 чи 2 число, міг опісля взяти саме св. Письмо і вишукавши розділ того числа, знайти так уступ, з якого зложено правило. Я зразу бажав додати до правил і уступи Старого Завіта, оскільки вони відповідають наведеним уступам Нового Завіта. Але коли братя стали горяче від нас домагатись виконання давньої обітниці, я мусів поспішитися. Я пригадав собі те слово: „Дай мудрому нагоду, а він стане ще мудріший“ (Притч. 9, 6). Хто тільки схоче, може скористати з даної нагоди наведених відступів Нового Завіта, взяти Старий Завіт і сам із себе пізнати схожість усієї науки св. Письма. А в тім — і один відступ вистарчає віруючим і переконаним в правду Господніх слів. Тому також я думав, що не треба наводити всіх відступів Нового Завіта, а тільки деякі про всі науки.

VI. ІНДЕКС МОРАЛЬНИХ.

1. Про покаяння, його пору, прикмети та овочі.
2. Хто хоче подобатися Богови, повинен того бажати щиро і не мати іншої цілі.
3. Про любов до Бога і які її знаки.
4. Чим почитається Бога, а чим зневажається.
5. Про взаїмну любов та її прикмети.
6. Про потребу смілости в визнаванні Бога і Його Христа й (Помазанника).
7. До спасення не вистачає визнання Господа, коли переступається заповіді.
8. Про віру і пересвідчення в правду Господніх слів.
9. Про знання й незнання наших обовязків.
10. Про наслідки гріха і Божого закона.
11. Про Божі суди і страх перед ними.
12. Про знехтування і спротив, про послух і заховування Божих заповідей.
13. Про безнастанну готовість і невідкладну ревність тих, що хочуть Богови подобатися.
14. Є пора на кожне поодиноке добре діло.
15. Не треба надіятися на чужі заслуги, не занедбувати свого обовязку.
16. Про тих, що вміють користати з товариства добрих і побожних, а самі нічого доброго не творять.
17. Як нам користати з теперішньої хвилі.
18. Про спосіб і настрої при повненню Божих заповідей.
19. Про тих, що перешкоджують або зазнають перешкоди у Божих заповідях.
20. Про хрещення, його вагу й силу.
21. Про причастя Тіла і Крови Христа і яке його значіння.
22. Чим можна відчужитися від Бога і чим з Богом примиритися.
23. Про упадок у гріхи, навіть зненавиджені.
24. Про брехню і правду.
25. Про пустословя та мудре уживання пожиточних бесід.
26. Треба нам уживати свідочств (слів) св. Письма на потвердження того, що робимо або говоримо, а далі й життєвого досвіду.